

ФРАНЦУЗЬКА ДИРИЖИСЬКА МОДЕЛЬ В КОНТЕКСТІ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Калашнікова Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник,

Інститут демографії та проблем якості життя

Національної академії наук України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-3155>

Специфіка перебігу економічних процесів на певній території, її ефективність та еволюція переважно обумовлена характеристиками і особливостями економічного простору, його ресурсним забезпечення, рівнем кооперації та інтенсивністю економічних зв'язків. Сьогодні позначено руйнівними шокowymi процесами для економіки держави. Тому просторові (територіальні) аспекти вивчення резильєнтної економіки наразі є актуальним об'єктом дослідження через драматичність етапу на якому перебуває наразі українська економіка. В цьому контексті постає необхідність дослідження успішних кейсів повоєнного відродження економік. Економічна політика французького дирижизму і її подальша еволюція (1944–1973 рр.) в загальному підсумку є таким позитивним прикладом

Метою статті є подальше дослідження теорії резильєнтності економічного простору на основі вивчення досліду повоєнного відродження економіки Франції, ядром якої є політика дирижизму та індикативного планування.

Економічна політика французького уряду в повоєнний період (1944–1973 рр.) складалася як з галузевої, так і просторової складової. Слід відзначити, що наслідком окупації Франції після Другої світової війни стало падіння промислового виробництва до 38% від довоєнного рівня, в 4 рази впав видобуток вугілля, у 2 рази скоротився випуск сільськогосподарської продукції. Було зруйновано багато електростанцій, майже всі суднобудівні верфі, 80% потужностей нафтопереробки тощо.

В цьому зв'язку досвід Франції, яка в процесі повоєнної відбудови економіки спиралася на дирижизм та індикативне планування повинен зацікавити українську науково спільноту і публічну владу. При цьому дирижизм як централізоване директивне управління консолідованими через націоналізацію базовими галузями економіки (авіабудування, автомобілебудування, паливно-енергетичні галузі, військова промисловість, транспорт – всього під контроль держави перейшло 20% виробничих потужностей; та 60% банківського капіталу) поєднувався з індикативним

плануванням, яке стосувалося в основному приватного сектора економіки.

Інституційно робота по відбудові держави почалася з започаткування Генерального комісаріату по плануванню на чолі с фінансистом Жаном Монне, та прийняття плану Монне 1946–1953 рр., а також другого плану переоснащення і модернізації 1954–1957 рр. Третій план (1958–1961 рр.) був підпорядкований меті досягнення повної зайнятості молоді. Четвертий план (1962–1965 рр.) був орієнтований на більш рівномірний регіональний розвиток країни і позначилися реалізацією великих проєктів по «устрою території». П'ятий план (1966–1970 рр.) мав за мету стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв – літакобудування, атомної енергетики, виробництва ЕОМ тощо.

Не зважаючи на те, що Франції у повоєнний період довелося декілька разів переглядати підходи до економічної політики (наприклад перехід від політики націоналізації основних галузей промисловості до розширення присутності приватного капіталу у проривних галузях економіки – літакобудування, енергетиці тощо), це насправді є свідченням того, що не існує один раз назавжди прийнятого універсального рецепту економічного зростання, а є принцип адекватності часу і обставинам економічної кон'юнктури. Проте, інструментарій регулювання регіональної політики розроблений у Франції є одним з найефективнішим в Європі. Його важливою складовою є політика розбудови інфраструктури, розвинута система регіональних стимулів та щодо розвитку територіальних громад (зокрема, субсидій на регіональний розвиток, податкові пільги, застосування прискореної амортизації).

Одним з впливовіших французьких економістів післявоєнного періоду як з погляду теоретичного доробку, так і наслідків практичної реалізації його ідей був Ф. Перру. Він виступив ідейним натхненником дирижизму [1, с. 88] (фр. dirigisme) – адаптованого до європейського ґрунту кейнсіанського погляду на регулювання економіки (1944–1973 рр.) та обґрунтував теорію гармонізованого зростання. З іншого боку Ф. Перру стояв у першоджерела французької школи просторової економіки, яка спираються на концепцію економічного ядра розвитку території, зокрема моделі «полосів зростання» (Ф. Перру [2], Ж.-Р. Будвіля, Х.Р. Ласуена). Слід зауважити, що серед першопричин необхідності диференціації та дослідження подібних економічних угруповань було усвідомлення обмеженості ресурсів і можливостей для рівномірного розвитку територій, а також формування нового погляду на простір як економічну категорію.

Французький уряд згідно підписаних зобов'язань при реалізації плану Маршала для Європи мав надавати США повну інформацію про економічний розвиток країни. Урядові органи США контролювали зовнішньоекономічну діяльність Франції, структуру її експорту та

імпорту. Цей факт був предметом наукової рефлексії і дискусій в середині французького суспільства [3, 4, 5, 6]. Оскільки існували побоювання щодо обмеження національного суверенітету і певною мірою це було правдою, але французькі урядовці завдяки продуманій політиці, спираючись на французьких підприємців, зуміли отримати від Плану Маршалла велику користь. Тому для Франції 1950–60-ті роки стали багаті в чому переломними в аспекті відновлення і модернізації виробництва. Американські кредити, постачання технологічно передового устаткування було використано для фундаментального переоснащення потужностей французької промисловості та підвищувати ефективність виробництва.

Вивчення досвіду повоєнного відродження Франції є необхідним, оскільки є позитивним прикладом того, що навіть зазнав повної окупації, пограбування, значного руйнування економіки, можна практично за життя одного поліття досягти економічного відновлення і знову стати однією з провідних розвинутих держав світу, за наявності політичної волі і консолідації суспільства.

Отже, реалізація поміркованої політики повоєнного відродження після другої світової війни у Франції спиралася на:

- зарубіжний інвестиційний ресурс, що був наданий країні як частина реалізації Плану Маршала для Європи;
- доволі жорстке державне управління перебігом економічних процесів, що спиралося на політику дирижизму та індикативне планування, що забезпечило швидку реалізацію політичних рішень. Проте в подальшому відбувся відхід від жорсткого регулювання при збереженні доволі істотного втручання у перебіг ринкових процесів;
- конструктивну співпрацю Франції з Урядом США, що контролював процес реалізації Плану Маршала для Європи;
- визначення пріоритетних галузей для інвестування (літакобудування, ракетобудування, атомна енергетика та транспортна інфраструктура) та реалізація амбітних проєктів у відповідних сферах;
- формування ядер та осей розвитку як реалізація політики гармонізації територіального розвитку (Нант в Бретані, Гренобль в Альпах тощо).

Список використаних джерел:

1. Berend I.T. Economic dirigisme in authoritarian-fascist regimes. An Economic History of Twentieth-Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization. Cambridge University Press. 2016. 368 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781316479889>
2. Perroux F. L'économie du XX siècle. Presses universitaires de Grenoble. 1961. 814 p.
3. François Perroux. Le plan Marshall ou l'Europe nécessaire au monde. *Politique étrangère*. 1949. No. 14–6. P. 575–580. URL: https://www.persee.fr/doc/polit_0032-342x_1949_num_14_6_2786_t1_0575_0000_2 (дата звернення 10.10.2024).

4. Jean Piel. La fortune américaine et son destin. Paris : Éditions de Minuit. 1948. 228 p. URL: <https://excerpts.numilog.com/books/9782707350145.pdf> (дата звернення 10.10.2024).

5. Bataille Georges. Réponse (Discussion sur l'aide Américaine). *Critique*. 1948. No. 4 (31).

6 Bossuat G. Chapitre IV. La réponse de la France et de l'Europe à G. Marshall. In *La France, l'aide américaine et la construction européenne 1944-1954*. 1997. Volume I (1-). Institut de la gestion publique et du développement économique. DOI: <https://doi.org/10.4000/books.igpde.2705>